

Metodhandbok för barnkonsekvens- analyser

Huddinge

Denna metodhandbok utgör en vägledning för hur vi kan genomföra en barnkonsekvensanalys i små och stora projekt inom samhällsbyggnad i Huddinge kommun. Den föreslår arbetsgång och exempel på hur vi inhämtar barns perspektiv. Varje barnkonsekvensanalys är unik och metoderna måste anpassas från fall till fall. Vi gör barnkonsekvensanalyser i olika stora projekt, från enstaka skolgårdar till stora bostads- och stadsområden, vägdragningar och andra förändringar i den fysiska miljön där vi förutser betydande konsekvenser för barn.

När vi använder konsulter kan metodhanboken ligga till grund för vad vi bedömer ska finnas med i barnkonsekvensanalysen.

Se Rutiner för barn- och ungdomsperspektivet i den fysiska planeringen där det framgår när vi gör en barnkonsekvensanalys, vem som har vilket ansvar och så vidare.

Handboken togs fram 2016 av Karin Segerdahl och Tora Landgren från kommunstyrelsens förvaltning.

I barnkonventionen definieras alla människor under arton år som barn. Barn i olika åldrar har olika behov och förutsättningar.

Vad är en barnkonsekvensanalys?

En barnkonsekvensanalys är enligt Barnombudsmannen ett verktyg för att omsätta barnkonventionen i handling och synliggöra barnets bästa. Med hjälp av barnkonsekvensanalyser kan lokala och regionala beslutsfattare arbeta systematiskt och vara försäkrade om att ett barnperspektiv finns med i besluten. Syftet är att både på kort och lång sikt förbättra barns och ungas levnadsvillkor.

En barnkonsekvensanalys belyser projektet utifrån barnperspektivet. Att det finns gott om utrymme för lek, mötesplatser, rekreation samt platser med olika karaktär i den offentliga miljön hör till barns grundläggande behov. Platser för lek är viktiga, men det är minst lika viktigt att ägna resten av kommunens uterum särskild omsorg, eftersom det är där barn och unga till största delen befinner sig då de vistas utomhus. Det bör finnas platser anpassade till barns behov, beroende på åldrar och kön, jämnt fördelat över hela kommunen. Det är också viktigt att beakta barns platser i parker och andra grönområden då ny infrastruktur tillkommer eller då städer ska förtätas.

Barnombudsmannen har skapat en modell för barnkonsekvensanalyser som ligger till grund för denna metodhandbok. De olika stegen innebär kartläggning, beskrivning, analys, prövning och redovisning samt utvärdering. Modellen

här är förenklad och modifierad för att passa i planeringssammanhang.

Styrdokument

FN:s konvention om barnets rättigheter antogs 1989 och ratificerades av Sverige 1990. Barnkonventionen innehåller 54 artiklar som slår fast vilka rättigheter varje barn ska ha. Av dessa artiklar är fyra särskilt vägledande för hur helheten ska tolkas: artikel 2, 3, 6 och 12. FN:s kommitté för barnets rättigheter rekommenderar alla länder som har antagit barnkonventionen att göra barnkonsekvensanalyser inför samtliga beslut som rör barn. Barnkonsekvensanalyser ska inte göras vid sidan av det ordinarie arbetet utan ska ske som en del i arbetet med att ta fram relevanta underlag för beslut.

Barnkonventionen bygger på fyra grundläggande principer:

- Varje barn har samma rättighet och lika värde, ingen får diskrimineras (artikel 2).
- Barnets bästa ska alltid komma i första rummet (artikel 3).
- Varje barn har rätt att överleva och att utvecklas (artikel 6).
- Barnet har rätt att uttrycka sin mening i alla frågor som berör det (artikel 12).

Arbetsprocessen

När det finns ett beslut om att ta fram en barnkonsekvensanalys¹ ska det avsättas tid för denna i ett tidigt skede av projektets planering. Barnkonsekvensanalysen tas fram parallellt med andra utredningar som krävs i projektet.

Det är avgörande att barnens synpunkter, till exempel att bevara vissa platser, kommer in i ett tidigt skede (såsom i områdesplaneringen eller i PBL-program), innan de aktuella områdena bearbetas i ritningar och planer. Det är lättare att hålla en öppen dialog och hitta alternativa lösningar så länge fysiska gränser inte har formulerats och definierats.

Det är också angeläget att planerare sätter sig in i barnets perspektiv vid samråd. Det är lätt att till exempel upplevelsevärden hamnar i skymundan, trots att det är en mycket viktig aspekt. Barn beskriver ofta sina upplevelser utifrån platsens karaktär istället för funktioner. Även om platsers karaktär hamnar i fokus under samrådet är risken stor att behovet av prydliga innergårdar och framkomlighet för bilar ändå blir det som ägnas mest uppmärksamhet.

¹ Se Rutiner för barn- och ungdomsperspektivet i den fysiska planeringen

1. Kartläggning av förutsättningar och problem

Till att börja med gör vi en kartläggning av förutsättningar och problem. Detta kan till exempel ske i samband med upprättande av program till detaljplan eller i ett inledande skede av områdesplaneringen. I detta skede klargör vi vilka kvaliteter ett område har, sett ur ett barnperspektiv, samt vilka olika möjligheter det finns till lek, utomhusaktiviteter, naturupplevelser med mera. Kartläggningen ska också visa vilka vägar och stigar barnen i huvudsak använder, betydelsefulla platser, trygga/otrygga platser och olycks- och hälsorisker i området. Berörda barn eller deras förmyndare bör bli tillfrågade. Fokusgrupper och promenader kan vara ett sätt att få information om vad barn och unga upplever som exempelvis trygga platser.

Statistik och prognoser som visar relevanta faktorer:

Till exempel befolkningssammansättning, inkomst, hushållssammansättning, socialbidrag och brottslighet.

Frågor och viktiga aspekter att belysa:

- Vilka barn berörs av planförslaget direkt eller indirekt (till exempel ålder, kön, funktionshinder, socioekonomisk bakgrund).
- Hur fungerar platsen idag för barn och unga?
Beakta utifrån exempelvis:
 - Platser för lek och rekreation
 - Offentliga platser och tätortsmiljöer
 - Social service
 - Kulturmiljö
 - Trafik och kommunikationer
 - Trygghet
 - Boende- och bebyggelsemiljö
 - Hälsa och säkerhet (buller, giftfria miljöer, luftföroreningar)
 - Olika sorters behov (utifrån kön, funktionsnedsättning)
 - Tillgänglighet
- Hur ser barns rörelsemönster ut i området? Finns farliga passager, barriärer av vägar? Finns gång- och cykelbanor där barnen rör sig?
- Vilka kvaliteter och brister finns i området? Tas barns platser i anspråk? Finns alternativa platser som kan utvecklas och förbättras?
- Vad vet vi, vad behöver vi ta reda på?
- Vem ska vi fråga?
- Hur kan barn och ungdomar som berörs få möjlighet att delta i arbetet?
- Vad behövs för att åtgärda brister och uppnå önskade kvaliteter?
- Vilka förslag kan åtgärda brister och uppnå önskade kvaliteter? Finns flera alternativ? Vilket alternativ är bäst?
- Eventuell kostnadskalkyl för åtgärder tas fram.

2. Analys och beskrivning av planförslaget, innebörd och konsekvenser

I nästa skede följer en närmare beskrivning av planförslaget och dess följder och konsekvenser. Detta sker kontinuerligt under utarbetningen av planförslaget (samråd och granskning). Vi analyserar motiv till olika åtgärder ur ett barnperspektiv, alltså från barns och ungdomars synvinkel. Analysen ska beskriva på vilket sätt barnens synpunkter har inhämtats, vilken hänsyn vi tagit till dessa och om det finns särskilda problem som är förknippade med barnens åsikter. Klargör motiven till förslagen och konsekvenserna. Tydliggör intressekonflikter som gäller barnets bästa i förhållande till andra intressen, exempelvis samhällsekonomin.

Frågor att utgå från:

- Är förslaget ett steg mot en barnvänligare stad?
- Vilka konsekvenser får projektet för unga? Berörs barns hälsa, tillgången till rekreationsområden, boendemiljön, särskilda behov? För vilka barn blir det sämre? Vilka får det bättre?
- Uppfyller planen kraven i 2–3 kapitlet i plan- och bygglagen avseende tillgång till friytor, goda sociala livsmiljöer med mera?
- Hur berörs motstående intressen av att barnens intressen särskilt beaktas?
- Har barnen fått lämna synpunkter? Vilka barn, på vilket sätt? Vilken hänsyn har tagits till barnens synpunkter?
- Vilka kompensande eller förbättrande insatser kan göras?
- Är faktaunderlaget tillräckligt eller behövs ytterligare underlag?
- Hur ser förslagen till förändring ut i förhållande till den kunskap som kom fram under inventeringen?
- Vilka avvägningar och ställningstaganden har gjorts under projektets gång?
- Vilka önskade insatser och åtgärder kvarstår, vem ansvarar för att dessa tas om hand?

3. Prövning och redovisning

Inför antagandet gör vi en samlad bedömning av planen och dess konsekvenser för barn och ungdomar utifrån plan- och bygglagens bestämmelser och konventionens artiklar med hänsyn till rörelsefrihet, tillgänglighet, säkerhet och miljö. En prövning av barnets bästa ska ligga till grund för beslutet, det vill säga: ”Innebär beslutet att barnets bästa sätts i främsta rummet?” Prövningen innebär en helhetsbedömning. Om barnets bästa inte kan beaktas ska vi presentera kompensatoriska åtgärder. Prövningen av vad som är bäst för barn ska utgå från vår inhämtade kunskap, gällande lagstiftning, beprövad erfarenhet och rådande praxis.

4. Utvärdering och uppföljning

I den sista delen av barnkonsekvensanalysen sker en uppföljning för att se om planen fått väntad effekt. Det kan till exempel ske i samband med planens genomförande, vid en översyn av en översiktsplan, eller i tillsynsarbetet enligt plan- och bygglagen. För barnen är det viktigt att uppföljningen blir tydlig, att det framgår varför utgången blev på ett visst sätt och varför vissa av barnens idéer inte fick något större genomslag. Vilka effekter fick beslutet? Hur väl stämde de överens med de antaganden som barnkonventionen byggde på?

Frågor att utgå från:

- Får planen/projektet påtagliga konsekvenser för barn och ungdomar, vilka? Hur förhåller planen sig till ”barnets bästa”, medför planen att barn eller ungdomar får det sämre?
- Tillgodose barnens rätt till yttrandefrihet? Har alla berörda fått tillfälle till att yttra sig? Vilken hänsyn har tagits till barnens intressen?
- Motivera den valda lösningen och ställningstagandet till vilka intressen som bedömts väga tyngst, anledningen till det och varför vissa intressen anses vara mindre viktiga att tillgodose.
- Vilka åtgärder ska vidtas för att minska eventuell negativ påverkan för barn och ungdomar?

Frågor att utgå från:

- Påverkade barnkonsekvensanalysen projektets innehåll och utformning?
- På vilket sätt medverkade barnen i projektet? Har de fått ta del av det slutliga ställningstagandet, på vilket sätt? Hur fungerade processen?
- Fick projektet och de åtgärder som vidtogs förväntad effekt? Har berörda barn fått tillfälle att yttra sig angående detta?
- Har berörda barn fått en förklaring till varför vissa idéer fick genomslag och andra inte, på vilket sätt?

Exempel på metoder för att samla in barns och ungas synpunkter

Skolan är en bra plattform för barn, planerare och andra ansvariga att mötas på. En skolpedagog eller liknande kan medverka för att underlätta dialogen mellan elever, lärare och tjänstemän. Eleverna kan själva berätta hur de upplever miljön, genom att göra inventeringar där de till exempel markerar rekreativsvärden, viktiga platser och gångstråk på en karta.

Inom parentes finns förslag på var exempel kan hittas.

- **Ta kontakt** med ett ungdomsråd eller en kontaktperson som kan föra barnens talan i samråd och fungera som en förmedlande länk mellan elever, lärare och planerare.
- **Ställ ut planer i skolorna** då barn särskilt berörs. Se planprocessen ur barnets perspektiv, barn lever här och nu, de behöver och vill se snabba resultat.
- **Bjud in barn och ungdomar** att delta i planeringsprocessen till exempel genom att anordna möten av informell karaktär i skolan. Detta är av stor vikt för unga. Använd till exempel barnspårkartering i samrådet vilket går ut på att kartlägga hur barn använder och brukar olika områden.
- **Enkäter, webbenkäter.** För att nå ungdomar kan annonsering ske till exempel via Facebook.

• **Gåture** (Haninge)

Metoden GÅTUR är en dialogmetod som går ut på att en liten grupp personer går en förutbestämd rutt, studerar miljön och antecknar sina synpunkter. I direkt anslutning till promenaden sätter man sedan sig ner och går igenom vad deltagarna antecknat och diskuterar deras reflektioner gemensamt. Vid den diskussionen kommer ofta många intressanta synpunkter fram, olika synsätt bryts mot varandra och en bra dialog brukar uppstå. Då gruppen är blandad kommer det fram olika typer av synpunkter. Dialogen och diskussionen dokumenteras och sammanställs. Eventuellt kan detta göras som en tipspromenad.

• **Barnkartor i GIS** (Falun)

Kartor i GIS kan användas som ett planeringsinstrument för att uppmärksamma viktiga platser för barn överskådligt på en karta, samtidigt som olika yt- och punktoobjekt kan lagras med mängder av specifik information samt diagram och tabeller.

• **Mentala kartor** (Länsstyrelsen)

En praktisk arbetsmetod kan vara att använda sig av mentala kartor som underlag för planeringen. Detta innebär att barn och ungdomar ritar in till exempel trygga, farliga, vackra eller fula platser på en karta i sin närmiljö eller inom ett särskilt område. Kartmaterialet kan sedan uppdateras med växande årskullar och användas som ett av

Vilka barn och ungdomar ska man involvera?

Ett alternativ är att vända sig till en förskola, skola, fritidshem eller ungdomsgård som ligger inom eller i närheten av planområdet för att nå de barn och ungdomar som kan beröras. För att nå barn och unga i bostadsområden kan man använda sig av postutskick med till exempel en inbjudan att delta i en fokusgrupp. Ett annat alternativ är att uppsöka lekplatser eller andra inrättningar för barn och att träffa barn ute på plats.

Ibland finns inga barn i närområdet, till exempel vid nya stadsutvecklingsprojekt. Då kan man bjuda in barn slumpmässigt via postutskick eller ändå kontakta en skola/förskola för att låta dem vara med och utforma ett nytt område.

Ett bra sätt att nå ut med information till unga är att kommunen lägger ut Översiktsplanen och andra aktuella projekt på sin webbplats. Projekt som ligger nära, eller berör skolan på något sätt, kan även ställas ut i skolorna och behandlas under lektionstid i skolundervisningen.

kommunens planeringsunderlag. Metoden kan göras lättare för de mindre barnen genom att klis-tersymboler i form av positiva, respektive negativa symboler används. Exempel kan vara blommor för trivsamma platser, kors för farliga, och hjärtan för favoritplatser. Mentala kartor kan ingå som ett moment för att fånga upp barns och ungdomars åsikter även i följande metoder där kartunderlag utgör en bas.

• Ungdomsråd och ungdomshearings.

• Arkitekturpedagogik (Göteborg)

En arkitekt eller motsvarande kan gå stadsvand-ringar tillsammans med barn och ungdomar för att öka deras kunskap om staden samt få en uppfattning om hur barn upplever staden. Detta kan exempelvis lagras i GIS och användas som planeringsunderlag.

• Samarbete med skolor (Länstyrelsen)

Samråd under skoltid i skolan kan vara en bra plats för kommunens planerare och elever att mötas på. Det är då viktigt att tänka på att det tar tid för barnen att lära sig se den byggda miljön. De åsikter som barnen och ungdomarna kommer fram till vid första mötet, kanske ändrar karaktär efter en tid och mognar. Då kan det behövas nya möten. Vid sådana möten kan kommunen få en uppfattning om barnens åsikter samt på vilket sätt barnen

är intresserade av att samarbeta. Samtidigt kan kommunen å sin sida klargöra vad som är möjligt att genomföra och på vilket sätt man önskar samar-beta med barnen, för att undvika missförstånd och ouppnåeliga förväntningar.

- Skapa upplägg i skola med ett antal lek-tionstimmar i till exempel geografi och SO, utställning och rapport; kan genomföras själv eller med upphandlad konsult (barn-dialog i Annerstaskolan).
- Använd skolornas elevråd eller vänd er till fritidsverksamheten om det inte är möjligt att arbeta med hela klasser. Då får man också en åldersspridning som är fördelaktig.
- Be barnen eller ungdomarna att fota en bra och en dålig plats och motivera varför.
- Kontakta föräldrar, lärare eller övrig perso-nal som arbetar med barn och ungdomar.
- Träffa förskolepedagoger och/eller försko-lebarn. Mest resurseffektivt är att träffa pe-dagogerna och låta dem arbeta med barnen inför passet.

Följande förutsättningar bör finnas för att barnet ska kunna medverka:

- Barnet förstår syftet och målet med aktiviteten
- Barnet vet vem som beslutade om deras medverkan och varför
- Barnet har en meningsfull roll
- Barnet kan välja att vara med eller välja att stå utanför efter att ha fått aktiviteten beskriven
- Var tydlig och konkret, se upp för mani-pulation!

Tänk på att ha ett tillstånd för att fotografera barn och elever om bilderna ska användas i en rapport eller utställning.

Att tänka på när barn och unga involveras i en process

- Varför ska barn och unga bidra i processen?
- På vilket sätt ska barn och unga involveras? Ska barnen informeras eller ska det ske en dialog? Ska deras åsikter tas tillvara? Vilka barn och unga ska involveras? Hur ska uppgiften avgränsas och anpassas till målgruppen?
- I vilken utsträckning kan barnens delaktighet resultera i en konkret förändring i miljön?
- Hur ska återkopplingen till barn och unga ske?
- Ta hjälp av pedagoger, lärare och fritidspersonal och diskutera lämpligt upplägg innan träff med barn/ungdomar ska ske.
- Fråga barnen hur de vill använda platsen istället för att fråga vad de vill ha.
- Om något tas bort eller försämras för barnen, fråga vad barnen kan tänka sig som kompensation. Visa några genomförbara exempel.
- Motivera tydligt de beslut som tas då barn och unga deltagit.

Exempel på redovisning av arbetsprocessens steg

Slutprodukten blir ofta en rapport eller bilaga till en utredning som alltid bör skickas till de som varit inblandade i processen. Ofta sammanfattas flera liknande synpunkter från barnen till en gemensam punkt för att hålla nere rapportens omfattning. Ibland kan det vara lämpligt med en utställning av barns och ungas material i förskolan eller skolan.

En enkel struktur för rapporten kan vara:

Inledning

- Bakgrund till projektet/detaljplanen
- Vad innebär en barnkonsekvensanalys
- Styrdokument (barnkonventionen, översiktsplanen)
- Syfte och mål med barnkonsekvensanalysen
- Metod

Kartläggning av förutsättningar och problem

- Området idag
- Åtgärder

För att inte något barn ska exkluderas och för att uppfylla barnkonventionens artikel 12, sammanställs samtliga kommentarer i en slutrapport (oavsett om det är relevant för projektets/utredningens frågeställningar eller inte).

Analys och beskrivning av planförslaget, innebörd och konsekvenser

- Beskrivning av planförslaget
- Konsekvenser av planförslaget
- Barns och ungdomars tankar kring planförslaget

Byggtiden

Analys och slutsats

Fortsatt arbete

Barnchecklista

Den här checklistan ska säkerställa att barn- och ungdomsperspektivet uppmärksammas i samhällsbyggnadsprocessen. Du som är handläggare ska använda dig av checklistan i till exempel planärenden, investeringsprojekt, strukturplaner, program, fördjupade översiktsplaner och utvecklingsplaner.

Checklistan ska användas kontinuerligt och vara en bilaga till planhandlingarna eller projektbeskrivningen.

Svaren från checklistan ska sammanfattas i planbeskrivningen eller projektbeskrivningen för investeringsprojekt under rubriken *Konsekvenser för barn och ungdomar* och/eller i *miljökonsekvensbeskrivningen*. Om det finns en barnkonsekvensanalys redovisas resultatet under samma rubrik.

Frågor

Har vi gjort en kartläggning?

Till exempel av barns rörelsemönster, mötesplatser/naturområden/lekställen som är viktiga för barn och unga, olycks- och hälsorisker i området, trygga/otrygga platser, vägar och gång- och cykelvägar.

Ja Beskriv kortfattat hur kartläggningen genomförts.	Nej Varför inte?
--	------------------

Har vi kunskap om tillgänglig service för barn, ungdomar och barnfamiljer?

Till exempel förskolor, skolor, fritidsanläggningar såsom idrottsplatser och bad, kollektivtrafik, lekplatser, grönområden och parker.

Ja Beskriv	Nej Varför inte?
------------	------------------

Beskriv kortfattat de konsekvenser som projektet kan få för barn och ungdomar.

Vilka barn och ungdomar kan komma att påverkas av projektet?

Bedömer vi att konsekvenserna av förslaget är så stora att en barnkonsekvensanalys ska göras?

Ja På vilket sätt?	Nej Varför inte?
--------------------	------------------

Har barn och ungdomar fått uttrycka sin mening?

Ja På vilket sätt?	Nej Varför inte?
--------------------	------------------

Har vår kunskap om förslagets möjliga konsekvenser för barn och ungdomar påverkat utformningen av förslaget?

Ja På vilket sätt?	Nej Varför inte?
--------------------	------------------

Innebär projektet att vi sätter barnets bästa i främsta rummet?

(Gör en helhetsbedömning utifrån barnkonventionens fyra aspekter rörelsefrihet, tillgänglighet, säkerhet och miljö)

Ja På vilket sätt?	Nej Varför inte?
--------------------	------------------

Kompensatoriska åtgärder?

